

ІНСТИТУТ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

КАФЕДРА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

ПЕНІТЕНЦІАРНА ПЕДАГОГІКА

ПРОГРАМА

**навчальної дисципліни
для підготовки фахівців ступеня вищої освіти бакалавр**

за напрямом підготовки (6.030102) Психологія

галузі знань (0301) Соціально-політичні науки

**Київ
2017 рік**

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Левенець Анна Євгенівна, старший викладач кафедри практичної психології,
кандидат психологічних наук

Обговорено та схвалено вченою радою Інституту кримінально-виконавчої
служби

_____._____.2017 року, протокол №_____

ВСТУП

Програму навчальної дисципліни «Пенітенціарна педагогіка» розроблено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом підготовки 6.030102 «Психологія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є закономірності та особливості виправлення і перевиховання засуджених у рамках виконання кримінального покарання.

Міждисциплінарні зв'язки:

Забезпечуючі дисципліни: вступ до спеціальності, загальна психологія, педагогіка, вікова психологія, соціальна психологія, експериментальна психологія, практикум з психології, педагогічна психологія, основи психологічного консультування.

Забезпечувані дисципліни: юридична психологія, психологія девіантної поведінки, диференціальна психологія, професійно-психологічна підготовка.

Програма навчальної дисципліни складається з таких розділів:

1. Теоретичні та методичні основи пенітенціарної педагогіки.
2. Організація виховної роботи з різними категоріями засуджених.
3. Особливості індивідуально-диференційованого підходу до засуджених.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. «Пенітенціарна педагогіка» є розуміння основних категорій пенітенціарної педагогіки, знання її теоретико-методологічних основ, засвоєння форм, методів, напрямків організації та проведення індивідуальної та групової роботи з засудженими, спрямованої на їх перевиховання та ресоціалізацію, формування вмінь та навичок застосовувати ці знання на практиці.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Психодіагностика» є:

- засвоєння курсантами (слухачами) теоретичних та методологічних основ пенітенціарної педагогіки;
- отримання курсантами (слухачами) знань з історії виникнення та розвитку пенітенціарної педагогіки, а також про сучасні підходи до організації і проведення соціально-виховної роботи із засудженими;
- опанування курсантами (слухачами) системою методів, прийомів, напрямків та засобів педагогічного впливу на засуджених;
- формування у курсантів (слухачів) умінь та практичних навичок гнучко застосовувати педагогічні знання в нестандартних ситуаціях.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати:

- накази, вказівки, методичні рекомендації Державної пенітенціарної служби України, які регламентують діяльність установ виконання покарань, спрямовану на організацію виховного процесу із засудженими;
- основні закономірності, принципи та особливості педагогічного процесу в установах виконання покарань;

- прийоми, методи, форми та засоби виховної роботи в установах виконання покарань;
- характеристику основних напрямків виховної роботи з засудженими;
- особливості виховної роботи з різними категоріями засуджених.

вміти:

- розв'язувати різноманітні педагогічні ситуації, які можуть виникнути в процесі взаємодії з засудженими;
- раціонально та гнучко застосовувати необхідні методи, засоби та форми педагогічного впливу залежно від індивідуальних особливостей засудженого;
- організовувати взаємодію з іншими відділами та службами установи виконання покарань, представниками громадськості, родичами засуджених для забезпечення більш якісного педагогічного впливу на засуджених та подальшої їх ресоціалізації.

На вивчення навчальної дисципліни «Пенітенціарна педагогіка» заплановано 144 години 4 кредити ECTS.

2. Структура навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні та методологічні основи пенітенціарної педагогіки

Тема 1.1. Пенітенціарна педагогіка як наука

Поняття пенітенціарної педагогіки. Предмет, об'єкт, функції та завдання пенітенціарної педагогіки. Основні напрямки пенітенціарної педагогіки: теоретичний, практичний, творчий. Зв'язок пенітенціарної педагогіки з іншими науками: пенітенціарною психологією, соціально-виховною роботою із засудженими, кримінально-виконавчим правом тощо. Джерела пенітенціарної педагогіки. Розвиток пенітенціарної ідеї у світовій практиці. Засновники пенітенціарної ідеї. Основні етапи розвитку пенітенціарної педагогіки. Виділення пенітенціарної педагогіки в особливу галузь наукового пізнання. Характеристика основних етапів розвитку пенітенціарної педагогіки. Поняття основних категорій пенітенціарної педагогіки. Характеристика основних категорій пенітенціарної педагогіки: “виховання”, “освіта”, “самоосвіта”, “самовиховання”, “розвиток”, “виправлення”, “перевиховання”, “ресоціалізація”, “реабілітація”, “реінтеграція”.

Тема 1.2. Основні засоби виправлення та ресоціалізації засуджених

Поняття і загальна характеристика основних засобів виправлення та ресоціалізації засуджених. Поняття та педагогічна характеристика встановленого порядку виконання і відбування покарання (режиму) та суспільно корисної праці. Поняття та педагогічна характеристика соціально-виховної роботи, загальноосвітнього та професійного навчання засуджених. Поняття та педагогічна характеристика громадського впливу на засуджених.

Тема 1.3. Поняття, особливості, закономірності та принципи педагогічного процесу в кримінально-виконавчих установах

Поняття та сутність педагогічного процесу в кримінально-виконавчих установах. Засуджений як об'єкт і суб'єкт педагогічного процесу. Співвідношення між об'єктом і суб'єктом у педагогічному процесі в

кримінально-виконавчих установах. Особливості педагогічного процесу в установах виконання покарань. Поняття закономірностей педагогічного процесу в кримінально-виконавчих установах. Характеристика закономірностей педагогічного процесу в кримінально-виконавчих установах. Поняття принципів пенітенціарної педагогіки та їх специфіка. Основні принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань. Взаємозв'язок принципів із закономірностями. Класифікація основних принципів педагогічного процесу в УВП. Характеристика основних принципів пенітенціарної педагогіки: принцип цілеспрямованості педагогічного процесу на виправлення та ресоціалізацію засуджених; принцип тісного зв'язку з реальним життям; принцип залежності ефективності виправлення засуджених від якості соціально-виховної роботи; принцип формування позитивних міжособистісних стосунків в середовищі засуджених; принцип дотримання законності; принцип виправлення засуджених у різноманітних видах діяльності; принцип єдності соціального значення діяльності та її суб'єктивної значущості для засуджених; принцип комплексного підходу до виправлення засуджених; принцип індивідуального та диференційованого підходу до засуджених; принцип поєднання вимогливості із гуманним та справедливим ставленням до засуджених; принцип стимулювання та педагогічного керівництва самовиховання засуджених; принцип опори в педагогічному процесі на позитивні якості, збережені соціальні зв'язки та відносини особистості.

Тема 1.4. *Методи вивчення та впливу на особистість засудженого*

Поняття «метод» та «прийом». Загальна класифікація психолого-педагогічних методів. Методи формування емоційної сфери. Класифікація методів педагогічного впливу на засуджених. Характерні особливості методів педагогічного впливу. Поняття «методи виправного впливу». Спостереження. Природний експеримент. Узагальнення незалежних характеристик. Аналіз продуктів діяльності. Анкетування. Спеціальні психодіагностичні методики. Функції методів виховання (виправлення). Методи формування і корекції свідомості. Інформування. Навіювання. Приклад. Психолого-педагогічний вибух. Умови ефективного застосування методів формування і корекції свідомості. Методи формування і корекції досвіду поведінки. Вправи. Доручення. Інструктаж. Контроль. Умови успішного застосування методів формування і корекції поведінки. Методи додаткової мотивації та стимулювання поведінки. Змагання. Критика. Примус. Покарання. Заохочення. Довіра. Умови успішного застосування методів мотивації та стимулювання поведінки. Методи виявлення результатів виховання. Ознаки рівня розвитку і вихованості окремих якостей особистості. Умови успішного застосування методів виявлення результатів виховання.

Тема 1.5. *Основні форми та напрямки соціально-виховної роботи із засудженими*

Поняття про основні форми виховного впливу на засуджених та їх класифікація. Класифікація форм виховного впливу на засуджених за об'єктом впливу (індивідуальні, групові, масові). Класифікація форм виховного впливу

за видами діяльності (навчальна, трудова, громадська, дозвільна). Класифікація форм за способом виховного впливу (словесні, наочні та практичні форми). Класифікація та характеристика форм за напрямками виховної роботи з засудженими. Фізичне виховання. Трудове. Естетичне. Правове. Світоглядне. Морально-етичне. Санітарно-гігієнічне. Релігійне. Характеристика індивідуальних форм виховного впливу. Характеристика групових форм виховного впливу. Характеристика масових форм виховного впливу. Характеристика форм трудового виховання. Характеристика форм естетичного виховання. Характеристика форм фізичного виховання. Характеристика форм соціально-світоглядного, морального та правового виховання.

Розділ 2. *Організація виховної роботи з різними категоріями засуджених*

Тема 2.1 *Основні завдання та зміст соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі*

Основні положення про відділення соціально-психологічної служби установи виконання покарань. Документація начальника відділення соціально-психологічної служби установи виконання покарань. Положення про методично-виховну раду установи виконання покарань. Положення про відділення карантину, діагностики та розподілу засуджених установи виконання покарань.

Тема 2.2 *Основні напрямки та форми індивідуальної соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі*

Поняття, мета та завдання індивідуально - виховної роботи із засудженими. Класифікація та характеристика основних напрямків індивідуально-виховної роботи із засудженими (вивчення засуджених, класифікація засуджених, проектування корекції особистості засудженого, визначення найбільш ефективних методів та форм роботи із засудженим, підготовка до звільнення, узагальнення досвіду роботи). Характеристика основних форм індивідуально-виховної роботи із засудженими (індивідуальні бесіди, особисті доручення, шефство та наставництво, оцінка ступеня виправлення засуджених, звіти засуджених на зборах та засіданнях ради колективу відділення тощо). Планування індивідуальної соціально-виховної роботи із засудженими. Зміст, порядок складання та ведення індивідуальної програми соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим та щоденника соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим. Соціальне партнерство при складанні індивідуальної програми соціально-виховної та психологічної роботи із засудженим.

Тема 2.3.1 *Особливості процесу виховання неповнолітніх засуджених*

Особливості виконання покарань стосовно неповнолітніх. Індивідуально-психологічні особливості неповнолітніх засуджених. Характерні риси неповнолітніх засуджених. Соціально-педагогічна робота з неповнолітніми засудженими. Методи та форми педагогічного впливу та виховної роботи з неповнолітніми. Напрямки виховної роботи з неповнолітніми. Навчання як обов'язковий напрям організації роботи у виховних колоніях. Організація дозвілля неповнолітніх. Взаємодія з родичами неповнолітніх. Програми

виховної роботи з неповнолітніми. Зміст, порядок складання та ведення індивідуальної програми та щоденника соціально-виховної та психологічної роботи із неповнолітнім засудженим.

Тема 2.3.2 Особливості процесу виховання засуджених жінок

Психологічні особливості засуджених жінок. Характеристики засуджених жінок: кримінально-правова; демографічна; соціально-педагогічна. Врахування особливостей засуджених жінок в процесі відбування покарань та організації виховної роботи з ними. Методи та форми педагогічного впливу на засуджених жінок. Організація індивідуальної та групової роботи. Праця як засіб виховного впливу. Умови збереження та відновлення психо-емоційної сфери жінок методами педагогічної діяльності. Особливості організації дозвілля засуджених жінок. Формування почуття материнства. Форми педагогічного впливу на матерів, які мають малолітніх дітей. Спілкування матерів з малолітніми дітьми, які знаходяться в будинках малютки при виправних установах.

Розділ 3. Особливості індивідуально-диференційованого підходу до засуджених

Тема 3.1 Основні напрямки та форми загальноосвітнього і професійно-технічного навчання засуджених до позбавлення волі

Система освіти в Україні. Особливості та форми здійснення загально-освітнього навчання засуджених. Особливості та форми здійснення професійно-технічного навчання засуджених.

Тема 3.2 Основні напрямки та форми організації вільного часу засуджених до позбавлення волі

Поняття та структура вільного часу засуджених. Культурно-масова робота серед засуджених. Фізкультурно-оздоровча та спортивна робота серед засуджених. Реалізація корисної ініціативи засуджених.

Тема 3.3.1 Планування соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі

Поняття, значення та принципи планування роботи із засудженими. Види та форми планів соціально-виховної роботи із засудженими. Методичні рекомендації щодо змісту плану соціально-виховної роботи із засудженими у виправній колонії. Методичні рекомендації щодо планування організації соціально-виховної, культурно-масової та фізкультурно-оздоровчої роботи із засудженими у відділенні СПС.

Тема 3.3.2 Організація процесу самовиховання засуджених

Психолого-педагогічна сутність самовиховання особистості засудженого. Зв'язок виховання і самовиховання. Особистість засудженого як суб'єкт педагогічних дій і самовиховання. Самовиховання та самоактуалізація в умовах установ виконання покарань. Програми самовиховання засуджених. Зміст, мета і завдання самовиховання особистості засуджених. Мотиви самовиховання засуджених. Характеристика основних методів і засобів самовиховання засуджених. Умови ефективності процесу самовиховання засуджених. Результат процесу самовиховання засуджених. Роль педагога в процесі самовиховання особистості засуджених. Шляхи спонукання засуджених до праці над вдосконаленням своєї особистості. Методика складання і реалізації

програми самовиховання засуджених. Можливості самовираження і самовдосконалення особистості в процесі відбування покарань.

Тема 3.3.3 *Програми індивідуально-диференційованого впливу на засуджених*

Класифікація засуджених як основа індивідуально-диференційованого підходу. Нормативне забезпечення індивідуально-диференційованого підходу до засуджених. Положення про дільницю карантину, діагностики та розподілу засуджених установи виконання покарань. Педагогічна робота з засудженими в залежності від криміногенної зараженості особистості: послідовно-криміногенний тип; ситуативно-криміногенний тип; ситуативний тип. Робота з засудженими в залежності від спрямованості особистості. Особливості роботи з особами зі стійкою позитивною спрямованістю, зі стійкою негативною спрямованістю, зі стійкою пристосовницькою спрямованістю, з нестійкою спрямованістю особистості. Робота з засудженими, що мають акцентуйовані типи особистісних характеристик. Програми індивідуально-диференційованого впливу на засуджених. Зміст та порядок реалізації у кримінально-виконавчих установах програм диференційованого виховного впливу на засуджених. Види програм індивідуально-диференційованого впливу в УВП. «Освіта». «Професія». «Знайте свої права та обов'язки». «Духовне відродження». «Творчість». «Фізкультура і спорт». «Подолання алкогольної залежності». «Подолання наркотичної залежності». «Повернення». Завдання програм індивідуально-диференційованого впливу на засуджених.

Тема 3.4.1 *Оцінка ступеня виправлення засуджених до позбавлення волі*

Поняття, завдання та види оцінки ступеня виправлення засуджених. Порядок та послідовність проведення оцінки ступеня виправлення засуджених, Наближений зміст характеристики на засудженого при оцінці ступеня виправлення.

Тема 3.4.2 *Особливості організації роботи школи підготовки до звільнення*

Категорії засуджених, які підлягають звільненню. Мета, види та порядок підготовки засуджених до звільнення. Основні форми підготовки засуджених до звільнення. Робота курсів з підготовки засуджених до звільнення. Зміст курсу підготовки засуджених до звільнення. Ознаки, за якими засуджені можуть бути умовно-достроково звільнені. Проблеми соціальної адаптації осіб, які звільняються з місць позбавлення волі. Проживання, забезпечення документами, працевлаштування, освіта, соціальні контакти, взаємодія з рідними та близькими, соціальна депривація. Роль громадськості та спостережних комісій, інших соціальних інститутів у вирішенні проблем засуджених, які звільняються з місць позбавлення волі. Порядок взаємодії установ виконання покарань та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк. Програми підготовки до звільнення. Поняття та значення оцінки ступеня виправлення засуджених. Мета та завдання оцінки ступеня виправлення засуджених. Види оцінки ступеня виправлення засуджених. Періодичність, послідовність та правила проведення

оцінки ступеня виправлення засуджених. Критерії оцінки ступеня виправлення засуджених. Загальний висновок про ступінь виправлення засудженого. Наближений зміст характеристики на засудженого, який підлягає оцінці ступеня виправлення. Участь спостережних комісій при здійсненні оцінки ступеня виправлення засуджених. Характеристика та класифікація засуджених, які можуть бути переведені до дільниці соціальної реабілітації.